

STAT ȘI SOCIETATE LA DUNĂREA DE JOS ÎN PERCEPȚIA CONSULILOR ȘI VOIAJORILOR FRANCEZI PREPAȘOPTIȘTI. FRAGMENTE DE VIAȚĂ POLITICĂ DE LA 1813 ȘI PÂNĂ ÎN AJUNUL REVOLUȚIEI PAȘOPTISTE (II)

Violeta-Anca EPURE*

Cuvinte cheie: *stat, societate, viziune, Franța, Principatele Române*

Mots clef: *Etat, société, vision, la France, les Principautés Roumaines*

Abundența relatărilor de călătorie și a mărturiilor privind Țările Române de la finalul secolului al XVIII-lea și din prima jumătate a celui de-al XIX-lea, perioadă în care s-au succedat, din perspectivă politică, regimul fanariot, revoluția de la 1821, domniile pământene, epoca regulamentară, și în care apar germeii relațiilor capitaliste, reprezintă consecința reactivării pe plan internațional a „problemei orientale” și a intensificării luptei de emancipare și eliberare națională a popoarelor din Balcani. În general, scrierile voiajorilor sau consulilor francezi prezintă o suficientă doză de detașare și obiectivitate, putând fi asimilate ca izvoare de epocă. Autorii lor au descris lumea pe care au văzut-o, iar constatările lor sunt interesante și, în general, obiective. Interesele și condiția călătorilor străini care au ajuns în Principatele Române sunt felurite și cuprind o mare varietate de știri cu privire la diferitele aspecte ale existenței de altădată a poporului român; ele se opresc cel mai adesea asupra organizării de stat și a obligațiilor impuse de Imperiul Otoman, asupra bogățiilor din cele două Principate, asupra înfățișării orașelor sau a populației, asupra modului de viață al diferitelor clase sociale și a relațiilor care existau între ele. Relatățile călătorilor străini sunt extrem de interesante atât din prisma informației istorice conținute, cât și prin latura lor critică. Imaginea celuilalt este percepută de călătorii străini din perioada 1813-1848 cu interes, cu o mai deplină înțelegere și mai multă fidelitate decât cei din perioada precedentă. Era vremea plămădirii conștiinței naționale, de cristalizare a opiniei publice, de creare și dezvoltare

* Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava – Facultatea de Istorie și Geografie, SUCEAVA.

a instituțiilor și de evidente transformări pe plan economic, politic și social. Oaspeții francezi care au traversat Principatele sau au rezidat acolo în perioada supusă investigației au remarcat poziția importantă a acestora în cadrul politicii generale europene, dar și aspecte legate de organizarea politică.

De altfel, o primă parte a prezentului studiu, intitulată *Stat și societate la Dunărea de jos în percepția consulilor și voiajorilor francezi prepașoptiști. fragmente de viață politică de la finele veacului al XVIII-lea și până la 1812 (I)*, a fost publicată în revista „Cercetări Istorice” (serie nouă), numărul XLI/ 2022. Prima parte a studiului își propunea să redea o serie de aspecte de viață politică din Principatele Române, așa cum au fost ele surprinse de voiajorii sau consulii francezi, care au intrat în contact cu realitățile românești de la finalul secolului al XVIII-lea și până la 1812. Oaspeții francezi au realizat o aspră critică a regimului fanariot. Carra, conții d’Antraigues și d’Hauterive, Hacquet, Monnier, Langeron, Parant, Sainte-Luce, Gaudin, soții Charles și Christine Reinhard, căpitanul Aubert, contele de Guillemonot, Moriolles, Ledoux sau Mériage au remarcat, în scrierile lor, printre altele: starea de slăbiciune a Porții Otomane, insecuritatea funcțiilor de domn de la București sau Iași, corupția, venalitatea, lipsa de scrupule și de omenie a dregătorilor, practica vinderii funcțiilor din administrație, slugărnicia neasemuită față de turci. Jaful și abuzurile administrației fanariote au avut ca rezultat depopularea celor două Principate, paralizarea vieții economice, monopolul economic turcesc asupra economiei valahe și moldovene, desființarea oștirii pământene. Totuși, unii observatori străini au nutrit speranța într-un viitor mai bun, au întrezărit germeii progresului care își făceau simțită prezența în societatea românească.

Contele de Lagarde nota, într-o scrisoare din februarie 1813, că otomanii instauraseră în Principatele Române regimul fanariot. Principii ajungeau în scaun pe baza intrigilor sau cumpărându-și funcția cu bani. Preocupați prea puțin de „fericirea poporului ce le-a fost încredințat”, puțini domni fanarioți s-au făcut remarcați, scria contele de Lagarde, prin „crearea de instituții utile sau printr-o administrație fără prihană”¹. Într-o altă epistolă din aceeași lună, Lagarde pomenea și de Divan, alcătuit din mitropolit, spătar, vistier, logofăt, ban, din vornicii de Țara de Sus și de Țara de Jos, precum și din alți mari dregători, care trebuiau să fie „români din naștere sau naturalizați”. Boierii erau slugarnici, umili și respectuoși față de domn, socotind drept „o mare cinste să-i sărute poala caftanului”. „Îngenuncheați la picioarele acestui suveran de o zi”, boierii păreau fie „îngroziți de o privire”, fie „încântați de un zâmbet”².

Căpitanul Thomassin menționa că domnul exercita o „autoritate despotică asupra locuitorilor acestei provincii”, împărțită în districte, conduse de guvernatori

¹ O astfel de domnie era cea a lui Alexandru Ipsilanti, domn al Țării Românești (1774-1782, 1796-1797) și al Moldovei (1786-1788). *Călători străini...* 2004, 565-566.

² *Călători străini...* 2004, 566.

numiți ispravnici³, în timp ce compatriotul său, Bacheville menționa dintre viciile guvernării din Moldova „frauda, corupția și confiscările”; în schimb, dintre cele ale oamenilor din popor, dar mai cu seamă ale boierimii, el amintea „ignoranța, fanatismul și dezolarea”⁴.

Laurençon critica, la rândul-i, „vicioasa administrație a domnilor fanarioți”, a condamnat sistemul vânzării pe bani a funcțiilor statului, de la cele mai mici până la cele mai mari, venalitatea justiției. Toate tarele societății din cele două Principate se repercutau, într-un final, negativ asupra situației țărănimii. Călătorul francez a reprodus în lucrarea sa discursul patriotic al unui boier muntean care condamna sistemul politico-administrativ, dar și indiferența manifestată de marile puteri în ceea ce privea soarta Principatelor; el cerea, în virtutea vechilor capitulații, „un guvern care să ne asigure drepturile noastre, proprietățile și existența noastră, în orice moment amenințate”⁵. A subliniat faptul că tocmai bogățiile Principatelor au atras atenția puterilor vecine și că locuitorii erau permanent amenințați tocmai „de două mari nenorociri ale umanității: ciuma și războiul”. De altfel, sublinia el, „stăpânirea acestor provincii” a fost toată vremea „subiect de ceartă pentru puterile din jur”⁶.

Pe la 1822, călătorul francez Lejeune susținea că atât moldovenilor, cât și valahilor le trebuia „o altă formă de guvern și bune instituții pentru a se așeza cândva la nivelul națiilor existente”⁷.

Consulul francez de la București, Hugot scria la 25 mai 1825 despre faptul că locuitorii Principatelor ar fi preferat să rămână și pe mai departe sub suzeranitatea turcească decât să intre sub protecția imperiului țarist sau austriac⁸. Omologul său de la Iași, Lagau pomenea în 7 aprilie 1827 într-o depeșă adresată lui Damas despre „intrigile și invidiile” care dominau viața publică din capitala Principatului Moldovei, care reprezentau „plaga acestei nefericite țări”, unde politica nu i se părea decât „o caricatură”⁹. Aceleași idei se regăseau și în rapoartele consulului francez din capitala moldavă, Mimaut, din 27 februarie 1835¹⁰. Consulul Lagau nu avea cuvinte prea elogioase la adresa vistiernicului Alecu Sturdza, care era un adevărat despot cu țărani de pe moșiile lui. În opinia consulului francez, acea înclinație nu putea fi decât naturală la un „bărbos moldovean”¹¹.

³ *Călători străini...* 2004, 602; Isar 2005, 232.

⁴ Karadja 1926, 301; Ploscaru 2009, 29.

⁵ Isar 2005, 218.

⁶ Muntean 2005, 188.

⁷ Lemny 1985, 236; Boicu 1986, 269-270; Păun 1997, 73; Calistru 2003, 45.

⁸ Hurmuzaki 1913, 17.

⁹ Hurmuzaki 1913, 47; Ploscaru 2009, 29.

¹⁰ Hurmuzaki 1913, 466; Ploscaru 2009, 29-30.

¹¹ Foarte aspru îl judeca și consulul Hugot într-o depeșă adresată lui Damas la 16 decembrie 1825 pe

Recordon menționa că odinioară Valahia era condusă de domni pământeni. El scria că „de mai bine de un secol”, la conducerea principatului se aflau principii greci „înălțați la demnitatea de domni [...] de Sublima Poartă”. Deși mai demult domnia se dădea pe viață, din cauza tratatelor încheiate între turci și ruși, domnii erau numiți pe o perioadă de șapte ani¹². Făcând referire la domnitorii fanarioți, Recordon nota că nu existase domn care să se gândească la altceva decât la îmbogățire pe seama poporului și la exploatarea lui nemiloasă¹³.

În dregătoriile cele mai importante erau numiți români sau greci „după voința domnului”. La numirea în funcție, ei primeau din partea lui un caftan. Cei mai importanți dregători valahi erau: marele ban, cei doi mari vornici, marele postelnic, al treilea și al patrulea vornic, marele logofăt al Țării de Sus, vistierul tezaurului public, marele logofăt al Țării de Jos, logofătul trebilor din afară, maestrul de ceremonii, marele spătar, marele vistier, vornicul de poliție, marele cămăraș, caimacamul¹⁴. Misiunea vornicului de poliție era a supraveghea „în chip deosebit capitala”. Deținător al uneia dintre funcțiile cele mai de seamă atât din cauza veniturilor, cât și a puterii pe care o deținea asupra locuitorilor din București, datoria agăi de poliție se limita la „câteva plimbări călare prin oraș în fiecare lună”, urmat de o suită numeroasă. Contravenienții, care proveneau din rândul vânzătorilor care, fie înșelau la cântar, fie vindeau alimentele „la prețuri mai mari decât nartul hotărât”, erau supuși la pedeapsa falangei (cei prinși erau culcați la pământ, pe spate cu picioarele prinse într-un butuc ținut de doi oameni și bătută la tălpi cu vergi sau cu o vână de bou). O altă pedeapsă era aruncarea mărfii în mijlocul mulțimii¹⁵. Marele spătar era comandantul „forțelor armate naționale”, alcătuite din 1200 de oameni, care erau răspândiți în capitalele fiecărui județ. Deși în număr mic, Recordon îi găsea „îndestulători pentru a păstra buna rânduială la un popor atât de blând și liniștit ca românii”. Din păcate, tocmai oamenii care trebuiau să vegheze la păstrarea liniștii erau aceia care răspândeau „tulburarea și spaima” printre conaționali lor, pe care-i asupreau și îi jefuiau. După părerea lui Recordon, dregătoria de comandant militar era mai degrabă bănoasă decât onorabilă. El se mai îndeletnicea cu eliberarea și vizarea pașapoartelor¹⁶. Recordon sublinia faptul că mai existau și alți dregători mai puțin importanți, depinzând de primii; dintre aceia, el îi menționa pe ispravnici, „un fel

un boier muntean, categorisindu-l drept nebun pentru că îi ceruse lui Grigore al IV-lea Ghica să poruncească „mamei celor opt copii ai săi”, de care se despărțise cu patru ani în urmă să se întoarcă acasă din Basarabia pe motiv că „îngerul său păzitor”, pe care l-a visat trei zile la rând îi spusese să facă astfel; în caz contrar, l-ar fi așteptat „pedeapsa eternă”. Humuzaki 1913, 40, 47; Ploscaru 2009, 30.

¹² Păun 1997, 68; *Călători străini...* 2004, 689.

¹³ Isar 2005, 218.

¹⁴ Iorga 1981, 484; *Călători străini...* 2004, 689-692.

¹⁵ *Călători străini...* 2004, 691.

¹⁶ Iorga 1981, 484; *Călători străini...* 2004, p. 690.

de guvernatori” ai județelor din Valahia, numiți de domn și aleși din rândurile familiilor de frunte¹⁷. Durata dregătoriilor era de un an și numai domnul putea să prelungească acest termen.

Recordon aprecia veniturile adunate în principat în perioada 1815-1821, la cinci sau șase milioane de piaștri turcești anual. Cu perceperea „diferitelor venituri” era însărcinat marele vistier; acestea proveneau mai cu seamă din capitație, din dările pe vite și pe produse, din arenda ocnelor, a vănilor, a menzilorilor, din birul robilor, precum și din diferite dări excepționale care erau strânse la porunca domnului și a boierilor divaniți. Recordon mai menționa că quantumul dărilor varia în funcție de abundența recoltelor, de nevoile și de voința domnitorilor. Conform aprecierilor lui Recordon, un domn fanariot cheltuia anual aproximativ trei sau patru milioane de piaștri turcești: mare parte din bani se duceau pe tributul plătit Porții și pe peșcheșurile oferite dregătorilor sultanului sau pașalelor, de „a căror prietenie sau ocrotire” voia să beneficieze, pe pensiile și gratificațiile boierilor români și greci, care-l urmaseră de la Constantinopol, pe subsidiile plătite „capuchehaielor sale la Curtea otomană”. Câteva sute de mii de piaștri se duceau pe întreținerea Curții¹⁸.

Barthélémy Bacheville, călător prin Principatele anului 1817, consemna în jurnalul său că Moldova, care era o țară foarte roditoare, era de mai multe secole teatru de război între „otomani și creștini”; călătorul francez mai pomenea și de cărmuirea despotică, „cu oribilul ei cortegiu de lăcomie, hoții, corupție, ignoranță, fanaticism, dezolare, confiscări”¹⁹.

Mai nota că în Moldova nu exista armată. Domnul avea două sute de arnăuți în garda sa, iar fiecare dintre boieri, „potrivit cu rangul lor”, de la doi până la douăzeci de soldați, care le slujeau drept paznici. De obicei, ei erau albanezi la origine și își însoțeau stăpânul peste tot. Uniforma arnăuților se asemena cu aceea a mamelucilor francezi²⁰, ei își mânau bine caii, erau înarmați cu pistoale și cu „un băț mare care le slujea drept lance”²¹. Voiajorul francez sublinia că situația Valahiei era similară cu cea a Moldovei: „aceeași cărmuire, aceeași nobilime, același cler, funcțiile, dările și nedreptățile sunt aceleași”²².

¹⁷ Ei ascultau și de marele vistier, căruia trebuiau să-i dea socoteală de dările strânse în județul lor. Existau câte doi în fiecare județ, unul grec și unul român. Deși din punct de vedere legal, nu puteau pretinde mai mult decât birul hotărât de domn, nu de puține ori, ispravnicii săvârșeau o mulțime de abuzuri. *Călători străini...* 2004, 692.

¹⁸ Iancovici 1964, 136; *Călători străini...* 2004, 691.

¹⁹ *Călători străini...* 2004, 723.

²⁰ Trupe auxiliare în coloniile franceze, recrutate dintre băștinași. *Călători străini...* 2004, 723.

²¹ *Călători străini...* 2004, 724.

²² *Călători străini...* 2004, 727; Muntean 2005, 125.

Tancoigne aprecia, la 11 noiembrie 1822, într-un raport despre situația Țării Românești adresat lui Montmorency, că veniturile principatului erau de două feluri: ordinare și extraordinare. Contribuția ordinară, numită bir era strânsă de la țărani și de la meșteșugarii căsătorii; erau scutiți numai scutelnicii și poslușnicii. Contribuția ordinară se ridica la suma de opt până la cinsprezece piaștri la fiecare două luni, în funcție de starea și de profesia celor impozitați. Contribuțiile extraordinare depindeau, în schimb, de nevoile statului și de voința domnitorului. Veniturile principelui se ridicau la 2.200.000 de piaștri anual²³.

Charles Pertusier a condamnat politica de expansiune față de Principatele Române a imperiilor țarist²⁴ și habsburgic; a schițat soluția salvării Principatelor prin instituirea protectoratului marilor puteri din Occidentul Europei²⁵.

La 1829, Vaillant nota că îndeletnicirea cea mai de seamă a boierilor mari și bătrâni era aceea de a-l invidia pe domn, care străluceau doar „prin nulitatea lor”. Numărul de oameni capabili de la cârmuirea Principatelor era „extrem de restrâns”, puțini erau potriviți să ocupe funcții publice. Tinerii se făceau remarcați prin cunoștințe numeroase, dar și prin „mai multe ambiții”. Vaillant remarcă superficialitatea acelor tineri boieri²⁶.

La 1834, diplomatul francez Bois le Comte era convins de necesitatea realizării unui stat unitar român: „crearea unui mare ducat al Daciei, care ar uni cele două principate” i s-a părut a fi „expresia dorinței celei mai generale a țării”²⁷. La 12 mai 1834, Bois-le-Comte scria în raportul său adresat lui Rigny, similitudinile care existau în ceea ce privește administrația și organizarea fiscală a celor două Principate. El sublinia faptul că la baza sistemului fiscal se afla impozitul personal sau capitația, care furniza jumătate din venituri; aproximativ un sfert din venituri proveneau din monopolul pe sare, iar restul din vămi. Capitația generală era fixată la 30 de piaștri, adică echivalentul a 10 franci și 50 de centime. Un străin care s-ar fi stabilit în Principate era scutit de plata acestui impozit în primii cinci ani, iar mai apoi îl plătea doar pe jumătate²⁸.

²³ Hurmuzaki 1912, 1080.

²⁴ „Rusia privește invadarea Țării Românești și a Moldovei ca un fapt preliminar creșterii sale, ca un prim pas spre capitala Turciei. Este în mod sigur rațiunea care trebuie să determine Europa să prevină o cucerire care poate să devină, prin rezultatele ei, periculoasă pentru ea însăși. Singurul mijloc, eu l-am indicat: trebuie ca ea să determine Poarta să emancipeze provinciile tributare și să le ia sub protecția sa. Teritoriul lor, bazat pe principiul neutralității, nu ar putea să fie violat de una sau de alta dintre cele două puteri inamice în mod natural, fără infracțiunea deschisă față de Europa întreagă”. Isar 2005, 218.

²⁵ Isar 2005, 217-218.

²⁶ „Strigă tare împotriva abuzurilor, dar în realitate sunt numai curtezani; fletează pe consulul rus din dispreț față de hospodar; controlează socotelile cu o grijă riguroasă și acceptă cea mai mică gratificație pecuniară”. Vaillant 1844, 439; Berindei 1997, 130.

²⁷ Berindei 1973, 113; Stan 1984, 6-7.

²⁸ Hurmuzaki 1913, 344-345.

O înșiruire a dregătorilor din Valahia anului 1835 se regăsește în jurnalul de călătorie al lui M. Cochelet. Odată ajuns în București, el a fost găzduit în locuința consulului francez de la Iași, Alfred Mimaut, unde a și primit o delegație compusă din miniștri și din aproape două sute de persoane²⁹.

Saint-Marc Girardin insista asupra stării paradoxale în care se aflau cele două Principate Dunărene, respirând „opresiunea turcească”, dar aflându-se în același timp sub protectoratul și influența rusească³⁰. Pe aceeași linie, la 28 ianuarie 1839, Felix Colson, consulul francez de la Iași, consemna într-o anexă a unei depeșe politice, situația domnului Țării Românești. Politica îi era interzisă și îi era „oprit să abordeze problemele care țin de avutul obștesc”. Asemenea unui administrator de provincie din Rusia, primea instrucțiuni speciale „după timpuri și după împrejurări”. Supus într-o oarecare măsură consulului rus, el nu avea dreptul de a numi slujbași, nici de a-i destitui. Era „în întregime dependent de puterea Rusiei, [...] de puterea țarului”³¹. Încredințarea conducerii treburilor administrative și politice boierilor pe baza privilegiilor pe care aceștia le dețineau din naștere și a capacității, studiilor și experienței a reprezentat cauza principală care a condus la dezorganizarea și vicierea administrației în perioada regulamentară. Călătorul francez aprecia că acel mod de promovare a boierilor la conducerea treburilor publice explica de ce „afacerile generale degeneratează în chestiuni particulare, interesele publice sunt sacrificate intereselor private și de ce intrigile se înmulțesc în mijlocul certurilor de rivalitate, de familie și de nimicuri ambițioase care fac farmecul vieții trândave și educației fanariote a boierilor”³².

Tot în 1839, apărea la Paris lucrarea lui Raoul Perrin, *Coup d'oeil sur la Valachie et Moldavie*, care cuprindea, în cea mai mare parte, informații despre Muntenia, unde a și stat vreme mai îndelungată la 1835; doar câteva pagini erau dedicate Moldovei. Moldo-Valahia era un „mic regat împărțit în două părți și jalon indicator al Moscovei spre Constantinopol”; erau două provincii necunoscute și neglijate, dar care „pot și trebuie să hotărască cumpăna destinelor orientale”. Călătorul francez s-a arătat împotriva creșterii influenței politice și militare ruse în Principatele Dunărene, solicitându-le Franței și Angliei să ducă o politică activă împotriva Rusiei, pe care o eticheta drept „această mare năvălitoare” „care vrea să facă din Principate ce vrea să facă

²⁹ Cochelet fusese întâmpinat de „mari vornici, mari logofeți, mari spătari, mari postelnici, mari vistiernici, mari cămărași, care sunt nobilii de prim rang; marele clucer, paharnicul și comisul, al doilea vistiernic, postelnicul, logofătul, care sunt nobilii de rangul doi; stolnicul, serdarul, medelnicerul, sulgerul, care sunt nobilii de rangul trei”. Rally 1931, 280-281, 293; Vărzaru 1984, 55.

³⁰ Iorga 1940, 363; Platon 1995, 41-42; Durandin 1998, 76.

³¹ Bodea 1982, 129, 138; Boicu 1985, 14-15.

³² Negruți-Munteanu 1971, 163.

astăzi din Polonia: un stat fără naționalitate, fără nume, șters de pe hartă pentru a-l adânci în uitare”³³.

La 21 martie 1841, Huber descria într-un memoriu starea Moldovei: consulul francez consemna că recolta anului anterior fusese bogată, principatul bucurându-se de o stare de prosperitate. Între timp, la Galați, 800 de nave veniseră să încarce cereale. Pentru a facilita dezvoltarea comerțului, cârmuirea se preocupa de dezvoltarea și întreținerea drumurilor³⁴. Între timp, la Galați au fost construite o nouă carantină, un spital și o cazarmă, dar și un dig care trebuia să protejeze partea de jos a orașului de revărsările Dunării. În plus, rata criminalității și a altor infracțiuni a cunoscut în 1840 o diminuare cu o treime față de anul anterior, iar în 1840 nu a fost pronunțată nici o condamnare la moarte. Despre o vizibilă ameliorare se putea vorbi și în domeniul administrației financiare, în timp ce la Galați și Botoșani au fost înființate companii de pompieri³⁵. Instrucțiunea publică își arăta în acea epocă primele rezultate, consulul francez consemnând că în 1840 au frecventat școlile 2837 de elevi, dintre care 140 bursieri ai guvernului. Starea spitalelor s-a ameliorat și ea, rata mortalității în unitățile sanitare a cunoscut o diminuare, în timp ce măsurile sanitare au ferit țara de izbucnirea unor noi epidemii. În ciuda acestor lucruri, atât rușii cât și austriecii mențineau carantinele de la frontiere, lucru menit a afecta în mare măsură comerțul cu cele două imperii vecine. Consulul francez consemna că austriecii încă mai considerau Moldova ca fiind o provincie a Imperiului Otoman. Justiția se împărțea în tribunalele țării, iar procesele nu se mai redeschideau, ca odinioară, la schimbarea domnilor³⁶. Consulul francez mai menționa că pentru prima oară, problema navigației pe Siret era luată în considerare și că un inginer francez, Hommaire de Hell, aflat pe atunci încă în serviciul Rusiei, urma să sosească în Principat pentru a face prospecțiuni. Ultimul recensământ al populației din 1839 aprecia populația Moldovei la 1.100.000 de locuitori, dintre care 1.001.000 erau ortodocși, 58.100 catolici și 40.000 evrei, în mâinile cărora se concentra aproape tot comerțul și industria. Din populația Moldovei, 5706 erau preoți, 1593 călugări și 2102 călugărițe. Bunurile bisericii ortodoxe erau „considerabile”, fiind compuse din terenuri agricole, păduri, vii a căror valoare era estimată la 1.063.000 de ducați³⁷.

Desprez remarca, la 1846, că boierii bătrâni se retrăgeau din funcțiile administrative, lăsând locul tinerilor. Din păcate, în acel moment tinerii erau condamnați „să rămână în afara treburilor obștești” și să nu-și folosească cunoștințele

³³ Muntean 2005, 96-97.

³⁴ Hurmuzaki 1913, 796.

³⁵ Hurmuzaki 1913, 796.

³⁶ Hurmuzaki 1913, 798.

³⁷ Hurmuzaki 1913, 799, 800.

dobândite „decât pentru lucrări literare și pentru politica speculativă”. În ciuda acelor piedici, tinerii erau „stăpânii opiniei publice”, fiind preocupați „să aibă greutate tot mai mare în mersul lucrurilor”³⁸.

*

Prezența domnitorilor fanarioți pe tronul celor două Principate nu fost privită cu ochi buni de observatorii francezi, care, aproape în unanimitate, au făcut un aspru rechizitoriu regimului politico-administrativ instituit acolo. Călătorii francezi au remarcat, de asemenea, numărul mare al dregătorilor, venalitatea și corupția domnilor și funcționarilor statului slugarnici față de turci, interesați de obținerea funcțiilor dorite și de beneficii materiale cât mai însemnate. Alcătuit din boieri autohtoni, dar și străini, divanul domnesc a reprezentat principala instituție a statului în sprijinul domniei, în privința organizării și conducerii vieții interne, administrative, financiare. Voiajorii francezi au surprins și atribuțiile sale judecătorești, atât în pricinile civile, cât și în cele penale sau ca și curte de apel.

În general, observatorilor străini le revine meritul de a fi surprins complexitatea organizării interne a Principatelor, deși uneori observațiile lor nu sunt întocmai exacte. În atribuțiile domniei intrau, printre alte prerogative, și stabilirea obligațiilor fiscale pentru contribuabili. Francezii care au trecut prin Principate au remarcat, adeseori, abuzurile săvârșite de funcționarii însărcinați cu colectarea dărilor, impunerea de noi impozite în anumite împrejurări, pe lângă cele vechi³⁹. Tarele societății din cele două Principate se repercutau, din păcate, asupra locuitorilor. În plus, cele două provincii au fost adesea teatru de război între turci și creștini. Observatorii francezi au observat asemănările dintre dregătorii din cele două Principate, dar și similaritățile între situația Moldovei și a Valahiei. Unii dintre ei găseau oportună necesitatea realizării unui stat unitar român.

³⁸ Bodea 1982, 337, 339.

³⁹ Lazăr 2000, 197.

*ÉTAT ET SOCIÉTÉ AU BAS DANUBE DANS LA VISION DES CONSULS ET DE
VOYAGEURS FRANÇAIS AVANT 1848. FRAGMENTS DE VIE POLITIQUE DE 1813
ET JUSQU'À LA VEILLE DE LA RÉVOLUTION DE 1848 (II)
(RESUME)*

L'étude ci-jointe se proposa à reproduire quelques aspects de vie politique des Principautés Roumaines, tels qu'ils furent surpris par les voyageurs ou les consuls français, qui entrèrent en contact avec les réalités roumaines de la fin de la guerre russo-turque (1806-1812) et jusqu'à la veille de la Révolution de 1848. Le compte de Lagarde, le capitaine Thomassin, B. Bacheville, Laurençon, Lejeune, Hugot, Lagau, Mimaut, Recordon, Tancoigne, Pertusier, Vaillant, Bois le Comte, Cochelet, Saint-Marc Girardin, Felix Colson, Raoul Perrin, Huber ou Desprez remarquèrent entre autres : l'état de faiblesse de la Porte, l'insécurité des prince régnants de Bucarest ou Yassy, la corruption généralisée, la vénalité, la manque de scrupules et d'humanité des dirigeants, la vente des postes dans l'administration, la servitude envers les Turcs. Cependant, certains observateurs étrangers manifestèrent l'espoir d'un avenir meilleur, ils aperçurent même les germes du progrès qui faisaient sentir leur présence dans la société roumaine. Par conséquent, on peut tirer la conclusion que, pour la période soumise à l'investigation, les voyageurs et les consuls français saisirent de manière réaliste le mécanisme des relations avec la Porte ottomane ou autres puissances chrétiennes, telles la Russie.

Bibliografie

Izvoare

- Călători străini... 2004, Călători străini despre Țările române în secolul al XIX-lea, Serie nouă, vol. I (1801-1821) (volum îngrijit de Georgeta Filitti, Beatrice Marinescu, Șerban Rădulescu-Zoner, Marian Stroia), Editura Academiei Române, București, 2004.
- Hurmuzaki 1912, Eudoxiu de Hurmuzaki, *Documente privitoare la istoria românilor*, volumul XVI, 1603-1824, *Correspondență diplomatică și rapoarte consulare franceze* publicate după copiile Academiei Române de Nerva Hodoș, București, 1912.
- Hurmuzaki 1913, Eudoxiu de Hurmuzaki, *Documente privitoare la istoria românilor*, volumul XVII, *Correspondență diplomatică și rapoarte consulare franceze (1825-1846) culese de Eudoxiu de Hurmuzaki; publicate după copiile Academiei Române de Nerva Hodoș*, Inst. de Arte grafice Carol Gobl, Publicate sub auspiciile Ministerului Cultelor și al Instrucțiunii și ale Academiei Române, București, 1913.

Vaillant 1844, J. A. Vaillant, *La Roumanie ou Histoire, Langue, Littérature, Orographie, Statistique des peuples de la langue d'or, Ardialiens, Valaques et Moldaves résumés sous le nom de Romans*, vol. II, Paris, 1844.

Studii, articole și volume

- Berindei 1973, D. Berindei, *Constituirea statului național român în context european*, în volumul *Cuza Vodă în memoriam*, Editura Junimea, Iași, 1973.
- Berindei 1997, D. Berindei, *Mărturia lui J. A. Vaillant asupra societății românești prepașoptiste*, în volumul *României și Europa în perioadele premodernă și modernă*, Editura Enciclopedică, București, 1977, 127-135.
- Bodea 1982, C. Bodea, *1848 la români. O istorie în date și mărturii*, vol. I, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1982.
- Boicu 1985, L. Boicu, *In search for a model of juridical and political statute of Romanian Principalities during the 18th century*, în Al. Zub (ed.), *Culture and Society. Structures, interferences, analogies in the Modern Romanian History*, AIIAX (Supliment VI), 1985, 7-15.
- Boicu 1986, L. Boicu, *Coordonate politice europene în secolul XVIII. Interferențe românești*, în: AIIAX, XXIII, 1986, 262-270.
- Calistru 2003, D. Calistru, *Influența franceză în spațiul românesc. Modalități de receptare, forme de expresie*, în Al. Zub, D. Ivănescu (eds.), *Franța. Model cultural și politic*, Editura Junimea, Iași, 2003, 29-50.
- Durandin 1998, C. Durandin, *Istoria românilor*, traducere de Liliana Buruiană-Popovici, prefață de Al. Zub, Institutul European, Iași, 1998.
- Iancovici 1964, S. Iancovici, *Le Suisse François Recordon à Bucarest (1815-1821)*, în: RRH, III, 1, 1964, 135-142.
- Iorga 1940, N. Iorga, *Une lettre de Bucarest (1836)*, în: RHSEE, XVII, 10-12, 1940, 363-365.
- Iorga 1981, N. Iorga, *Istoria românilor prin călători*, ediție îngrijită, studiu introductiv și note de Adrian Angheliescu, București, 1981.
- Isar 2005, N. Isar, *Principatele Române în epoca luminilor (1770-1830). Cultura, spiritul critic, geneza ideii naționale*, ediția a doua revăzută și adăugită, Editura Universității din București, București, 2005.
- Karadja 1926, C. I. Karadja, *Frații Bacheville la Iași (1817)*, în: IN, VI, 1926, 301-311.
- Lemny 1985, Șt. Lemny, *Patria în gândirea românească din secolul al XVIII-lea*, în: RdI, 38, 3, 1985, 229-241.
- Lazăr 2000, M. Lazăr, *Realități fiscale în țara Moldovei, dări de cotitate în sfera economiei păstorești (secolul al XV-lea – mijlocul secolului al XVIII-lea)*, Editura Junimea, Iași, 2000.
- Muntean 2005, O. Muntean, *Imaginea românilor în Franța la mijlocul secolului al XIX-lea*, Editura Napoca Star, Cluj-Napoca, 2005.

- Negruți-Munteanu 1971, E. Negruți-Munteanu, *Sfatul administrativ al Moldovei între anii 1832 și 1862*, în: AIIAX, VIII, 1971, 159-198.
- Păun 1997, R. G. Păun, *Sur l'investiture des derniers princes phanariotes. Autour d'un document ignoré*, în: RESEE, XXXV, 1-2, 1997, 63-75.
- Platon 1995, Gh. Platon, *De la constituirea națiunii la Marea Unire. Studii de istorie modernă*, vol. I, Editura Universității „Al. I. Cuza”, Iași, 1995.
- Ploscaru 2009, C. Ploscaru, *Politica Franței în Principatele Române la începutul secolului al XIX-lea din perspectiva elitei locale*, în I. Nistor, P. Nistor (coord.), *Relații internaționale. Lumea diplomației. Lumea conflictului*, Editura PIM, Iași, 2009, 28-47.
- Rally 1931, A. Rally, *Le voyage de Cochelet dans les principautés roumaines (1834-5)*, în: RHSEE, VIII, 10-12, 1931, 276-294.
- Stan 1984, V. Stan, *Alexandru Ioan Cuza. 1820-1873*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1984.
- Vărzaru 1984, S. Vărzaru, *Călători străini din secolul al XIX-lea*, antologie, traducere, studiu introductiv și note de Simona Vărzaru, Editura Sport-Turism, București, 1984.